

ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ЦІВАТИЙ ВЯЧЕСЛАВ ГРИГОРОВИЧ

ФРАНКО-ІСПАНСЬКІ ВІДНОСИНИ
КІНЦЯ ХУ - ПОЧАТКУ ХУІ СТОЛІТТЯ

07.00.03 - Загальна історія

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук

Запоріжжя-1995

АВ 32.178

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі загальної історії Запорізького державного університету.

- Науковий керівник - доктор історичних наук, професор Івонін Юрій Євгенович
- Офіційні опоненти - доктор історичних наук, професор Калашников Віктор Михайлович
- доктор історичних наук, професор Керов Всеволод Львович
- Провідна організація - Харківський державний університет Міністерства освіти України

Захист відбудеться "26" травня 1995 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 068.52.03 по присвоєнню вченого ступеня кандидата історичних наук в Запорізькому держуніверситеті (адреса: 330600, МСП, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66, корпус 5, актовий зал).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці держуніверситету (адреса: м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66).

Автореферат розісланий "21" квітня 1995 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

С. Тимченко

Тимченко С.М.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00778994 (1)

I. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми дисертації. Дана тема вперше досліджується у вітчизняній історіографії. Вона стосується складного історичного явища-початкового етапу становлення європейської системи держав на рубежі середньовіччя та ранньої нової історії, і важлива для розуміння генезису системи міжнародних відносин початку Італійських воєн (1494-1559 рр.).

Наприкінці XV століття Європа вступає в новий період міжнародних відносин. Процес формування національних держав спричинив до життя нові міждержавні відносини, що прийшли на зміну феодальним міжусобицям. Почалися війни серед європейських держав за гегемонію в Європі не лише на двосторонньому, але й на загальноєвропейському рівні. Посилення спільності історичного процесу в масштабах всієї Європи стало необхідним наслідком формування капіталістичних відносин. Внутрішнє протиріччя "європейської рівноваги", нестійкість її рамок та лише окресленість рис зумовили складне переплетіння подій, гостру боротьбу в Європі наприкінці XV - початку XVI століття. Боротьба велась впродовж всіх європейських географічних кордонів, але особлива увага в даній роботі акцентується на франко-іспанських відносинах наприкінці XV - початку XVI століття, адже саме відносини між Францією та Іспанією в цей період займають особливе місце в історії міжнародних конфліктів, що відбувались в Європі.

Багатотомова історія зовнішньополітичної діяльності держав залишила у спадщину дипломатичні звичаї та традиції, комплекс методів та норм, що мають практичне значення і до сьогоднішнього дня. Саме це і зумовило науковий інтерес до вивчення проблем зовнішньої політики держав, зокрема і до того

часу, коли тільки-но зароджувалась сучасна дипломатія, тобто на рубежі двох епох – середньовіччя і ранньої нової історії. Дослідження ж франко-іспанських відносин наприкінці XV – початку XVI століття (в сфері міжнародної політики) на сучасному етапі розвитку історичної науки, набуває особливої актуальності в зв'язку з незавершеністю досліджень про їх цілісну оцінку і найважливіших теоретичних проблем історії міжнародних відносин, рівня взаємозв'язку і взаємовпливу країн Західної Європи в період генезису та становлення європейської системи держав.

Ця тема є актуальною ще й тому, що франко-іспанські відносини наприкінці XV – початку XVI століття – це складова частина єдиної системи міжнародних відносин. Дослідження відносин між Францією та Іспанією має важливе значення як для розуміння основних тенденцій розвитку міжнародних відносин на рубежі середньовіччя та раннього нового часу, так і для вивчення соціально-політичних процесів в Західній та Центральній Європі на початковій стадії генезису капіталізму.

Ступінь дослідженості тематики. В радянській і вітчизняній літературі дана проблема ще не була об'єктом спеціальних досліджень.

Загальний огляд історичного розвитку середньовічної Франції, Іспанії, Італії подано в колективних працях, зокрема в III і IV томах "Всесвітньої історії" (авторами розділів є Є.О. Косминський, С.Д. Сказкін, О.Й. Неусихін)¹, "Історії Франції" (С.Д. Сказкін)² та "Історії Італії" (розділ, напи-

¹ Всемирная история. – М., 1957. – Т. 3. – Гл. XII, XXII, XL V;

– М., 1958. – Т. 4. – Гл. X.

² История Франции. – В 3 т. – М., 1972. – Т. I.

саний Л.Г.Катушкінов)³. В них звертається увага на деякі міжнародні аспекти, характерні риси соціально-економічного розвитку цих країн, проблеми історії Італійських воєн та походів французьких королів, але все ж таки питання про франко-іспанські протиріччя не розкривається. З позицій характеристики взаємозв'язків культури та міжнародних відносин у своїй праці зробив підхід М.О. Гуковський⁴.

Проблемами міжнародних відносин і дипломатії займався С.Д. Сказкін⁵. В його працях суто науковий підхід поєднується з яскравим та живим викладенням конкретного матеріалу, але в них, зокрема, про франко-іспанські відносини мова не йдеться. З темою нашого дослідження безпосередньо стикаються роботи В.І. Гончарової та С.Л. Плешкової⁶.

Радянськими істориками написані фундаментальні дослідження з проблем генезису капіталізму в Західній та Центральній Європі, з соціально-економічної історії, без яких було б неможливо написання даної роботи. Це праці О.М. Чистозвоно-

³ История Италии.-В 3 т.-М.,1970.-Т.І.

⁴ Гуковский М.А. Итальянские войны и Высокое Возрождение XVI в.(до 1559 г.) //Очерки истории Италии.-М.,1959.

⁵ Сказкин С.Д. Международные отношения в Европе в конце XV и первой половине XVI в. //Сказкин С.Д. Из истории социально-политической и духовной жизни Западной Европы в средние века.-М.,1981.-С.141-156. Он же. Итальянские войны //Там же.-С.157-175.

⁶ Гончарова В.И. Имперская политика на I этапе Итальянских войн (1494-1515 гг.) //Проблемы социальной истории и культуры средних веков.-Л.,1986.-С.134-143. Она же. Претензии на папский престол в итальянской политике Максимилиана I //Вестн. Ленингр. ун-та.-1989.-Сер.2.-Вып.3.-С.85-88; Плешкова С.Л. Французская монархия и церковь (XV -середине XVI в.)-М.,1992.

ва⁷, В.І. Рутенбурга⁸.

Принципово важливе значення мають дослідження та загальні роботи, що безпосередньо мають відношення до даної проблематики, а саме: Н.І. Басовської, О.І. Вар"яш, В.М. Калашникова, В.Л. Керова, М.А. Молдавської та інших⁹.

Широкий спектр політичного життя Європи в перехідний період від феодалізму до капіталізму, виникнення і розвиток основних вузлів міжнародних протиріч в Європі початку нового часу розкривається в працях Ю.Є. Івоніна¹⁰. Він одним з перших показав на широкому історичному фоні взаємовідносини європейських держав наприкінці XV – початку XVI століття. Але франко-іспанське суперництво за гегемонію в Італії не є об'єктом безпосереднього дослідження в його працях.

Історія Франції і Іспанії напередодні і впродовж всього періоду Італійських воєн (1494–1559 рр.) була і залишається

⁷Чистозвонов А.Н. Историческое место XVI в. в процессе генезиса капитализма в Европе // Средние века. – М., 1975. – Вып. 33. Он же. Генезис капитализма. Проблемы методологии. – М., 1985.

⁸Рутенбург В.И. Италия и Европа накануне нового времени. – Л., 1974.

⁹Басовская Н.И. Англо-французские противоречия в международных отношениях Западной Европы второй половины XII – середины XV в. Автореф. дис. . . . докт. ист. наук. – М., 1987; Вар"яш О.И. Португало-кастильские отношения в XV в. // Проблемы испанской истории. – 1987. – С. 250–260; Керов В.Л. Развитие капиталистических отношений и предпосылки колониальной экспансии Франции XVI–XVIII вв. – М., 1987; Калашников В.М. Гугенотская колонизация Флориды (60-е гг. XVI в.) // Французский ежегодник. – 1983. – М., 1985. – С. 227–234; Молдавская М.А. Народные движения во Франции в первой половине XVI в. / Рукопись деп. в ИНИОН АН СССР. – 17.12.84. – № 18985.

¹⁰Ивонин Ю.Е. У истоков европейской дипломатии. – Минск, 1984. Он же. Становление европейской системы государств: Англия и Габсбурги на рубеже двух эпох. – Минск, 1989.

предметом пильної уваги зарубіжних дослідників.

Одним з перших, хто зробив спробу пояснити основні тенденції міжнародних відносин в Європі епохи Італійських воєн був Л. фон Ранке^{II}, який науково обгрунтував концепцію "рівноваги сил". Головним недоліком даної концепції є та обставина, що об'єктом аналізу стали лише політичні події і наслідки. А звідси – його концепція не розкривала усіх факторів, що обумовлювали співвідношення сил у Західній Європі.

В працях істориків XVIII-XIX ст. (С.Дубо, Г.Флассан, С.Шеррер, В.Прескотт, Г.Доме та інші)^{I2} подано характеристику французької та іспанської дипломатії, її співвідносин з європейськими державами, чудовий фактичний матеріал, характеристика королів, але в той же час автори не проникають в поглиблений аналіз і не подають узагальнюючих висновків.

Характерним напрямком французької історіографії кінця XIX – початку XX століття було створення робіт, тематично прив'язаних до правління конкретного короля, або робіт-персоналіїв з особово-позитивною оцінкою автора (Ф. Делаборд,

^{II} Ранке Л. Римские папы, их церковь и государство в XVI и XVII столетиях. – СПб., 1869. – Т. I-2.

^{I2} Dubos C. Histoire de la ligue faite à Cambray. – La Haye, 1710-1729. – Т. I-2; Flassan G. Histoire générale et raisonnée de la diplomatie française, ou de la politique de la France, depuis la fondation de la Monarchie, jusqu'à la fin du règne de Louis XVI. – P., 1811. – Т. I; Cherrier C. dé. Histoire de Charles VIII. – P., 1868. – 2 vol; Prescott W.H. History of the reign of Ferdinand and Isabella. – Phil., 1873-1904. – V. I – 4; Daumet G. Etude sur l'alliance de la France et de la Castille au XIVe au XVe siècles. – P., 1898.

А. Мольд-Лаклавьер, Е. Лавісс, А. Лемоньє)¹³. Ці праці вже містили в собі відносно систематичне, зі залученням матеріалів джерел, викладення історії Італійських війн. Однак ці історіографічні традиції не вичерпали проблеми і не позбавили її від сумнівних, а часом і помилкових оцінок.

В міру розвитку історичної думки змінювались і дослідження в історії міжнародних відносин, поглиблювалась система доказів, поширювалась джерельна база. Так, в зарубіжній історіографії 30-60-х рр., зокрема, французькій та італійській, помітна тенденція на спрощення концепції рівноваги сил, на яку спираються в поясненні основних тенденцій європейської політики наприкінці XV – XVI століть. Такий підхід не висвітлював головних факторів, що зумовлювали кінець-кінцем співвідношення сил в Західній Європі в досліджуваний період. Характерною рисою багатьох робіт французьких авторів цього періоду є перебільшення ролі монархів в історії та дипломатії (Ж.-А. Нерє)¹⁴. І особливо рельєфно це проступає в праці А. Лапейра¹⁵.

Також з'явився ряд робіт з історії військового мистецтва, таємної дипломатії тощо, які не виділялися особли-

¹³Delaborde F.H. L'Expédition de Charles VIII en Italie.- P., 1888; Maulde-la-Clavière A.de. Histoire de Louis XII.- P., 1893; Lavissee E. Histoire de France depuis les origines jusqu'à la Révolution.- P., 1903. - T.5.- Pt.I: Les guerres d'Italie: La France sous Charles VIII, Louis XII et François I (1492-1547); Lemonnier H. Les guerres d'Italie. La France sous Charles VIII, Louis XII et François I (1492 - 1547). - P., 1911.

¹⁴Néret J.-A. Louis XII. - P., 1948.

¹⁵Lapeyre H. Les monarchies européennes du XVIe siècle. Les relations internationales. - P., 1967.

вою новітністю роботи (Ф. Лот, П. Аміге)¹⁶.

Серед італійських праць з даної проблематики слід виділити працю Ф. Ерколе¹⁷, головний об'єкт досліджування в якій - військовій кампанії Італійських воєн.

Питання міжнародних відносин XV-XVI століть вивчалися іспанськими дослідниками (Р. Альтаміра-і-Кревеа, О. Феррара)¹⁸. Військова і дипломатична діяльність Фердіنانда Арагонського розглядається в роботах А. Хіменеса та Х. Віценса¹⁹. Цікава трактовка іспанської дипломатії Фердінанда Арагонського та Ізабелли Кастильської в праці Х. Контрераса²⁰.

За останні три десятиріччя (70-90-ті роки) опубліковано, порівняно, небагато нових праць. Ці дослідження значно розширили та поглибили джерельну базу, а також накопили чималий фактичний матеріал в області конкретної історії міжнародних відносин і дипломатії нового типу. Посилилась увага до окремих проблем, особливо у французькій та італійській історіографії. Це праці К. Нордманна, Ж. Ліве, П. Ларівелля

¹⁶ Lot F. Recherches sur les effectifs des armées française des Guerres d'Italie aux Guerres de Religion 1494-1562. - P., 1962; Amiguet P. L'age d'or de la diplomatie Machiavel et les venetiens. - P., 1963.

¹⁷ Ercole F. Da Carlo VIII a Carlo V. - Firenze, 1932.

¹⁸ Альтаміра-і-Кревеа Р. История Испании.- М., 1951.- Т. I - 2; Ferrara O. Le XVI siècle vu par les Ambassadeurs vénitien.- P., 1954.

¹⁹ Jiménez Soler A. Fernando el Católico. - Barcelona, 1941; Vicens Vives J. Fernando el Católico.- Madrid, 1952.

²⁰ Contreras J.de. Les origenes del imperio. La España de Fernando e Isabel. - Madrid, 1966.

Л. Буржуа, Ж. Лекуента та інших²¹.

Деталізовано аналізуючи обширний фактичний матеріал, вони не ставлять в цілому питання про характер франко-іспанських відносин наприкінці XV - початку XVI століття. Нове світло на військову та дипломатичну діяльність проливають дослідження І.Клула, І.Лабанд-Мельфер²². Але ці автори в основному ілюструють, а не досліджують франко-іспанські відносини. Помітна також тенденція до висвітлення французькими істориками іспанської проблематики (А. Рюккуа, П.Перес)²³.

Робота Л. Суареса²⁴ - практично одне з останніх фундаментальних досліджень в іспанській історіографії, в якій у повному обсязі і найбільш виразно відображені дипломатичні досягнення іспанських королів. Особливу цінність цьому виданню надає публікація документального додатку. Певний інтерес для адекватної оцінки подій кінця XV століття становить і дослідження Е. Мартінеса²⁵.

²¹ Nordmann C. La montée de la puissance européenne (1492-1661) - P., 1974; Livet G. L'équilibre européen de la fin du XVe à la fin du XVIIIe siècle. - P., 1976; Larivaille P. La vie quotidienne en Italie au temps de Machiavel (Florence, Rome). - P., 1979; Bourgeois L. Quand la cour de France vivait à Lyon (1491-1551) - P., 1980; Leccintre J. L'Idéal et la Différence: La perception de la personnalité littéraire la Renaissance. - Genève, 1993.

²² Cloulas I. Charles VIII et le mirage italien. - P., 1986; Labande-Mailfert Y. Charles VIII: Le vouloir et la destinée. - P., 1986.

²³ Pérez P.J. El asalto al poder: Isabel la Católica en el trono de Castilla // Historia 16. - Madrid, 1988. - Año XIII. - N 150. - P.12-28; Rucquoi A. La France dans l'historiographie médiévale castillane // Annales:E.S.C. - P., 1989. - A.44. - N 3. - P.677 - 689.

²⁴ Suárez Fernández L. Política internacional de Isabel la Católica. Estudio y documentos. - T. 3-4. - Madrid, 1969 - 1971.

²⁵ Martínez E. Cuadernos de historia moderna: 1492: En torno a los Reyes Católicos. Numero 13. - 1992. - Madrid, 1992.

Для італійської історіографії в цілому властивий багато-плановий підхід при з'ясуванні причин Італійських війн, тобто поєднання економічних, соціальних, політичних і військово-дипломатичних чинників²⁶.

Таким чином, у вітчизняній та зарубіжній історіографії увага на франко-іспанських відносинах кінця XV- початку XVI століття, їх характері і значенні в цей період, не акцентується. У такій постановці в історіографії він не розглядається, хоча література з окремих аспектів даної проблеми достатньо обшерна. Вищезазначеним і зумовлюється мета та завдання дослідження.

Мета дослідження полягає в тому, щоб комплексно і багато-планово вивчити політичні відносини між Францією та Іспанією наприкінці XV — початку XVI століття у зв'язку з генезисом капіталізму і соціально-політичним розвитком провідних країн Західної і Центральної Європи того часу, а також показати розвиток франко-іспанських відносин у процесі становлення постійної дипломатії та європейської системи держав на рубежі двох епох — середньовіччя і раннього нового часу.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання наукового дослідження:

- виявити системну основу міжнародного життя регіону в епоху, котра досліджується, і відтворити генезис становлення системи держав в Західній Європі, показати головні лінії європейської політичної історії наприкінці XV-початку XVI століття;
- застосувати принципи системного аналізу і визначити роль, місце та характер відносин між Францією та Іспанією в європейській політиці на рубежі середньовіччя і ранньої нової

²⁶ Tenenti A. La formatione del mondo moderno. XIV - XVII secolo.- Bologna, 1980; Storia d'Italia.- Torino, 1994.- Т. I - 2.

історії;

- показати процес зародження дипломатії раннього нового часу, прослідкувати основні етапи і головні тенденції розвитку на прикладі франко-іспанських протиріч наприкінці XV - початку XVI століття в контексті загальних міжнародних обставин в Західній Європі;

- вивчити форми і методи, що використовувалися державами ранньої нової історії та європейською дипломатією наприкінці XV - початку XVI століття (перш за все французькою та іспанською) для найбільш ефективного й успішного вирішення зовнішньополітичних завдань.

Даними дослідницькими завданнями зумовлюється і композиційна побудова роботи - поєднання багатофакторності всього дослідження, а саме: соціально-економічного, дипломатичного, військового, династичного і релігійного аспектів. При цьому відносини між Францією та Іспанією вивчаються у розвитку, визначаються на кожному етапі їх характерні риси й особливості, і найбільш суттєві питання та головні напрямки.

Хронологічні рамки дослідження. Кінець XV - початок XVI століття були для Франції й Іспанії періодом внутрішньої консолідації сил і значних військових кампаній в Західній Європі. Саме головні етапи в їх співвідношеннях в цей період зайняли центральне місце в міжнародному житті цього регіону і визначили тенденцію на їх подальший розвиток, чим і пояснюються вибрані автором хронологічні рамки аналітичного огляду політичних подій у роботі - 1492-1515 рр.

Слід обумовити, що визначені хронологічні рамки дисерта-

ційного дослідження безпосередньо стосуються дискусії в історичній науці з проблем початку нового часу і його періодизації в цілому. Автор дотримується точки зору про виділення періоду XVI-XVIII століть в період "ранньої нової історії" і виходячи з цих позицій досліджував поставлені перед собою завдання.

Географічно робота обмежена взаємовідносинами Франції й Іспанії поміж собою та їх відносинами з іншими державами європейського регіону; автор лише частково торкається відносин цих держав з Османською імперією, адже і вона безпосередньо впливала на франко-іспанське суперництво в Італії.

Об'єктом дослідження даної дисертації вибрано питання історії, теорії та методології вивчення міжнародних відносин наприкінці XV - початку XVI століття на прикладі франко-іспанського суперництва за гегемонію в Італії.

В теоретико-методологічну основу дисертаційного дослідження покладено принципи науковості, конкретності істини, моральних цінностей, що визнаються усім людством і поділяються представниками різних наукових шкіл та напрямків, що відповідає плюралістичному підходу до різноманітних методологічних напрямків у сучасній історіографії.

Робота органічно поєднала в собі проблемно-соціологічний, порівняльно-історичний і конкретно-історичний методи аналізу. В цьому поєднанні конкретно-історичний матеріал, систематизований з допомогою проблемного аналізу і який став кінцевою умовою і необхідною основою останнього, в ході досліджень в ряді випадків набував самостійного значення.

Джерельну базу даного дисертаційного дослідження складало широке коло матеріалів, починаючи з видань дипломатичних до-

кументів, що вийшли в світ у XVIII столітті, до новітніх зарубіжних публікацій з історії міжнародних відносин. Серед багаточислених матеріалів, поглиблений аналіз яких здійснено в дисертації на с.17-21, слід виділити сім основних груп джерел.

Перша група - дипломатичні документи: договори, угоди, депеші, повідомлення, звіти та інші²⁷.

Другий тип джерел - законодавчі документи, ордонанси французької монархії, укази іспанських государів²⁸.

Важливе місце для оцінки франко-іспанських відносин і для характеристики позицій станів має аналіз третього типу джерел - матеріалів станово-представницьких установ²⁹.

Четвертий тип джерел - нарративний матеріал. Його традиційну частку склали окремі хроніки³⁰, що містять цінні відомості про події політичного життя, ментальні установки суспільства і світогляду людей кінця XV - XVI століть.

П'ятий тип джерел відіграє не менш важливу роль, адже він дозволяє оглянути і відчутти епоху очима її сучасників. Це мемуари й історичні твори сучасників подій, досліджуваних в даній роботі - Н. Макіавеллі, Ф. Гвіччардіні, Ф. де Коммін, Ф. Бекон, Еразм Роттердамський, М. Монтень та інші.

²⁷ Див. напр.: Corps universelle diplomatique du droit des gens / Par J. Dumont.- Amsterdam, 1726.- Т.3-4; Relations des Ambassadeurs vénitiens sur les affaires de France au XVIe siècle / Trad. J. Tommaseo.- P., 1838.- Т.1; etc.

²⁸ Див. напр.: Ordonnances des rois de France de la troisième race. - 22 vol.- P., 1723 - 1849; etc.

²⁹ Journal des Etats Généraux de France tenus à Tours en 1484 sous le règne de Charles VIII, rédigé en latin par J. Masselin / Publ. par A. Bernier.- P., 1835; etc.

³⁰ Див. напр.: Auton J. de. Chronique de Louis XII / Ed. R. de Maulde La Clavière.- P., 1889.- Т.1; Godefroy Th. Histoire de Charles VIII... - P., 1617; etc.

Особливий інтерес викликає шостий тип джерел, що висвітлюють зовнішню політику європейських держав наприкінці XV-початку XVI століття, а саме – листування Карла VIII, Людовіка XII, Ізабелли Кастильської і Фердинанда Арагонського, Максиміліана I³¹. Особливо цінне джерело – неопубліковані листи Ф. де Комміна, що зберігаються у відділі рукописів ДІБ ім. М.Е. Салтикова –Щедрина (м. Санкт-Петербург).

Сьомий тип джерел – церковні документи. Франко-іспанські відносини знайшли своє відображення в матеріалах Вселенських соборів, опублікованих на початку XX ст. Ж. Мансі.

Таким чином, складність і різноманітність поставлених в роботі проблем викликали залучення досить різнорізних джерел. Однак їх комплексне дослідження забезпечує необхідну основу для вирішення визначених дослідницьких завдань.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній досліджується актуальна проблема, яка ще не одержала належного висвітлення в історичній літературі. Автором робиться спроба провести всебічний, багатофакторний, комплексний аналіз зовнішньополітичної та дипломатичної діяльності Франції й Іспанії наприкінці XV – початку XVI століть, їх взаємостосунків і ролі у вирішенні масштабних проблем європейської зовнішньої політики, що набуває міждержавний системний характер. Шляхом систематизації дипломатичних джерел складено перелік дипломатичних документів з 1492 по 1515 рр.

Особистий внесок дисертанта у розробку досліджуваної

31 Див. напр.: Lettres inédites de Louis XII aux Archives d'Etat de Bologne, présentées par Paola Ambri Berselli // Revue historique. – 1957. – octobre – decembre. – P.261-279; Correspondance de l'empereur Maximilien I-er et de Marguerite d'Autriche, ... de 1507 à 1519 /Publ. Le Geay... – T. I – 2. – P., 1839; etc.

проблеми полягає у новому підході до аналізу й оцінки франко-іспанських відносин наприкінці XV – початку XVI століть, а саме – виділенні їх в особливий етап міжнародних відносин в історії Західної Європи.

Висновки і узагальнення, викладені в роботі, надають можливість визначити місце і значення франко-іспанських відносин на рубежі двох епох – середньовіччя і раннього нового часу.

Головні положення дисертації, які виносяться на захист:

1. Італійські війни почалися в епоху генезису капіталізму, що головним чином, і зумовило основні риси внутрішньої та зовнішньої політики держав Західної Європи, висунув на перший план Францію й Іспанію.

2. Франко-іспанське суперництво за превалювання в Італії стало предтечею формування європейської системи держав і своєрідною головною віссю, навколо якої будували свою зовнішню політику всі держави і, в першу чергу, Англія та Імперія, в сукупності складаючи і реально відображаючи процес становлення європейської системи держав. У зв'язку з цим Італійські війни викликали суттєві зміни в світовій політиці.

3. Постійна дипломатія раннього нового часу народжувалась в умовах переходу від феодалізму до капіталізму і вирішувала вже нові задачі, які виникали перед абсолютистськими державами у зв'язку з активізацією їх зовнішньої політики.

4. Наприкінці XV – початку XVI століття Карл VIII, Людовік XII, Ізабелла Кастильська, Фердінанд Арагонський заклали основи практики і теорії міждержавних відносин періоду ранньої нової історії. Їх зовнішньополітична спадщина має неоціненне значення для становлення дипломатії нового часу в повному розумінні цього слова.

5. На рубежі середньовіччя і ранньої нової історії євро-

пейські держави оволоділи новими формами і методами дипломатичних стосунків в міждержавних відносинах. Перша чверть XVII сторіччя – початок ери постійних посольств і постійної дипломатії.

Теоретичне і практичне значення дисертації полягає в тому, що її матеріали та висновки можуть бути використані при створенні теоретико-узагальнюючих праць з історії Західної Європи раннього нового часу, з історії дипломатії, історії Франції, Іспанії та Італії, при написанні розділів з історії міжнародних відносин наприкінці XV–XVI століть. Результати досліджень можуть бути використані у вузівському навчальному процесі.

Апробація роботи. Основні положення дослідження викладені в публікаціях автора і на наукових конференціях в Санкт-Петербурзі (1991, 1992 рр.), Запоріжжі (1993, 1994, 1995 рр.). Дисертація обговорена на засіданні кафедри загальної історії Запорізького державного університету.

Структура роботи відповідає поставленій меті та розв'язанню основних завдань дослідження, обумовлена проблемно-хронологічним принципом, який дозволяє повно і об'єктивно розкрити тему даного дисертаційного дослідження. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, приміток, списку використаних джерел та літератури, додатку.

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, розкривається її актуальність, характеризується стан та ступінь розробки проблеми, джерельна база, визначені мета і завдання дослідження, її наукова новизна і практичне значення, хронологічні та географічні рамки дослідження, позначені основні положення, що виносяться на захист.

В першому розділі – "Соціально-політичне життя Західної

Європи і характер міжнародних відносин передодня і першого етапу Італійських війн", розглядаються основні процеси та зміни в соціально-економічному і політичному розвитку країн Західної Європи, обумовлені генезисом капіталізму, аналізується характер міждержавних відносин і вагомість дипломатії в системі міжнародних відносин наприкінці XV - початку XVI століття. Також акцентується увага на соціально-психологічній характеристиці і менталітеті європейського суспільства на рубежі середньовіччя і ранньої нової історії.

Кінець XV - перша половина XVI століття - це час радикальних перемін в економічному розвитку країн Західної Європи, які вступили в новий етап розкладу феодальних відносин, коли відбувається процес руйнування економічної і соціальної структур феодалізму і починається уповільненими темпами, так званий, процес первісного нагромадження і генезис капіталізму.

Важливою особливістю переходу від феодалізму до капіталізму в XVI столітті було посилення спільності історичного процесу, яке значною мірою зумовлювалося причинами формування європейського і початку становлення світового ринку.

В кінці XV - XVI століть в Західній Європі утворювалися абсолютні монархії і почали формуватися нові міждержавні відносини, в основу яких закладено "державний інтерес" як головний принцип внутрішньої й зовнішньої політики.

Кінець XV століття займає особливе місце в історії міждержавних відносин в Західній Європі, так як він є тією гранню, яка відокремлює старий період феодальних усобиць від нового періоду війн поміж остаточно сформованими в другій половині XV століття європейськими державами. Вони виступають відтепер на арені світової європейської історії в жорсткій боротьбі між собою за гегемонію на європейському континенті.

Особливістю даної епохи є початковий процес формування системи європейських держав. Провідні позиції серед держав Західної Європи займали Франція та Іспанія – дві держави, які на початок XVI століття завершили своє територіальне об'єднання. В новий період міжнародних взаємин, в який з кінця XV століття вступала Європа, франко-іспанські відносини, зокрема, зіткнення їх інтересів в Італії, займають центральну позицію і стають предтечею європейської системи держав, яка почала зароджуватися.

Кінець XV – XVI століття – це епоха постійної дипломатії, етап її генезису і початку становлення. На протязі всього періоду Італійських воєн (1494–1559 рр.) боротьба велась одночасно на двох фронтах – військовому і дипломатичному, і успіхи на кожному з них сприяли досягненню обумовленої мети. Французькі і іспанські государі епохи ранньої нової історії чудово розуміли значення зовнішньополітичного фактору і вірили в мистецтво дипломатії, чим і зумовлюється їх ведуча позиція в цій сфері.

Кінець XV – початок XVI століть – це період в історії Західної Європи, в якому внаслідок соціальних і економічних змін, пов'язаних з розкладом феодального устрою в Європі і виникненням нових, історично прогресивних форм виробництва і суспільних відносин, народжується новий світогляд, головними рисами якого стають натуралізм, індивідуалізм і раціоналізм.

Процес співвідношення духовної і світської влади дуже тривалий і суперечливий. В історії Західної Європи XV – середини XVI століття – це час утворення державних церков. Закономірність цього процесу була пов'язана з розвитком національних держав і формуванням абсолютизму. В даних умовах франко-іспанські відносини набувають постійно перемінливого характеру, а церковні

справи стають складовою частиною зовнішньополітичних взаємин.

Шлях до нового не проходив по прямій висхідній лінії, а навпаки, при збереженні загальної схоластичної орієнтації, в ньому перепліталися елементи старого і нового способів мислення, старі і нові ментальні установки, траплялися і компроміси, але при цьому нове мислення вимагало свого прояву. Пояснення подій і фактів в контексті світорозуміння минулих поколінь відкриває нові шляхи до пізнання суспільства епохи ранньої нової історії.

В другому розділі – "Італійський похід Карла УІІ і заго-стрення франко-іспанського суперництва за превалювання в Італії (1492–1498 рр.)" розглядаються основні події в дипломатичній і військовій сферах діяльності між Францією й Іспанією в боротьбі за гегемонію в Італії, виділяються її етапи, аналізується їх зміст, при цьому головна увага акцентується на методах і формах дипломатичних міждержавних взаємовідносин в епоху раннього нового часу.

Кінець XV – початок XVI століття в історії Франції зайняли особливе місце завдяки тій ролі, яку вона відігравала в житті Західної Європи цього періоду. Королівська влада у Франції являлась виразником національної єдності і державної незалежності.

Інститут постійної дипломатії в правління Карла УІІ саме лише зароджувався. Саме з цієї причини йому багато в чому персонально або через своє оточення доводилося займатися вирішенням міждержавних суперечок і конфліктів. Карл УІІ вже персоніфікував в собі певний виразний соціальний тип менталітету епохи ранньої нової історії, тим самим просунувся далеко вперед від реально існуючих ще в суспільстві, чому саме і багато в чому не був зрозумілий і не цілком вірно оцінений

Його сучасниками, які вважали Карла VIII замало значимим монархом. В дійсності – Карл VIII (1483–1498рр.) – государ-політик, історія якого поставила до кінця європейської політики в початковий період формування європейської системи держав на рубежі середньовіччя і раннього нового часу. З нього починається відлік нових подій і великих змін в міжнародному житті Західної Європи наприкінці XV – початку XVI століття.

Карл VIII, як і його головні супротивники в міжнародних відносинах – іспанські королі Ізабелла Кастильська і Фердинанд Арагонський, були государями-реформаторами за образом мислення і переконаннями.

В своїй дипломатичній політиці Карл VIII конкретно визначив свою головну мету – створити захисний і випереджувачий "потрійний щит" для Франції, а саме з цієї причини почав вести переговори одночасно з трьома державами – Англією, Іспанією, Імперією; при цьому Іспанія була його головним супротивником, конкурентом в справах італійських. Французький король на протязі двох років з 1491 по 1493 рр. всі свої зусилля присвячує регулюванню глибоких розбіжностей в опозиційній внутрішній сфері Франції і створенню "зовнішнього захисного блоку" з боку провідних політичних сил, в цей період, на міжнародній арені. Підписанням серії договорів (Етапльський – 3 листопада 1492 р., Барселонський – 19 січня 1493 р., Санліський – 23 травня 1493р.), Франції вдалося владнати свої зовнішні ускладнення з Англією, Іспанією й Імперією. Даний дипломатичний прийом дозволив Карлу VIII виграти потрібний час, так як для вирішення внутрішніх проблем італійський похід був просто необхідним.

Автор робить висновок, що італійська експедиція Карла VIII готувалась заздалегідь і достатньо тривалий час, по всіх на-

прямках—дипломатичному, економічному, ідеологічному, військовому.

У франко-іспанських відносинах досліджуваного періоду можливо виділити два етапи.

Перший етап — 1492—1496 рр. — на протязі всього періоду франко-іспанські відносини носили неоднозначний характер, так як займають провідне місце у європейській політиці. Саме аналіз їх суперництва дозволив нам виявити генезис розмежування сил на міжнародній арені в досліджуваний період і прослідкувати їх подальший розвиток. Зі березня—І квітня 1495 р. — це дата, з якої Іспанію офіційно було втягнуто до боротьби і вона стала головним суперником Франції за гегемонію в Італії.

Другий етап — 1496—1498 рр. — фактично в цей період франко-іспанське суперництво проходило так звану пробу сил одне одного як у військовій області, так і на дипломатичній ниві. Відносно характеру франко-іспанських відносин, автор вважає можливим визначити його як погодницький для двох, ще повних військової сили, суперників за гегемонію в Італії, які ще не до кінця розкрились.

Нові зовнішньополітичні задачі французької держави, здійснення яких випало на долю енергійного, практичного Карла VIII, вимагали і нового рівня дипломатії. Різноманітні прийоми і методи французької і іспанської дипломатії базувалися на дипломатичному досвіді минулого, сприяли його подальшому збагаченню у відповідності з розвитком провідних держав Західної Європи і поширенням їх політичних зв'язків з іншими країнами.

В третьому розділі — "Політика Людовіка XII в Італії. Характер і місце франко-іспанських відносин в 1498—1515 рр." розглядається італійська політика Людовіка XII, як спадкоємця дипломатичної політики Карла VIII, виділяються етапи фран-

ко-іспанських відносин, аналізуються основні події досліджуваного періоду.

Людовік XII достатньо мудро і зважено приступив до володіння королівством. Головні свої зусилля він зосередив на дипломатії, як головному засобі вирішення конфліктів в епоху ранньої нової історії. Зовнішньополітична концепція Людовіка XII була тісно пов'язана з дипломатичним курсом, який проводив його попередник - Карл VIII і стала закономірним продовженням його зусиль по зміцненню позицій Франції на Апенінському півострові. Людовік XII врахував досвід перших походів попередника і провів випробувальний зондаж з трьома основними європейськими країнами: Іспанією, Англією, Імперією. Підсумком було підписання в кінці 1498р. цілої серії договорів.

У франко-іспанському суперництві за гегемонію в Італії часті Людовіка XII автор вважає доцільним виділення трьох етапів.

Перший етап - 1498-1505 - характер відносин між Францією й Іспанією коливається від різко ворожих до відносно мирних, з різними відтінками і ступенем їх виразності. Це роки військового суперництва і активної дипломатичної діяльності двох держав.

Другий етап - 1505-1511 - квітень 1505 р. - це рубіж зміни характеру франко-іспанських відносин з відкрито вираженого суперництва на відносно мирні (до 4.10.1511 р.). Фердинанд Арагонський намагався в період 1506-1511 рр. зберегти мир із Францією. Франція також намагалась шукати точки дотику з іспанською дипломатією, доказом чого служить подальший розвиток подій в Італії. Характерною особливістю цього етапу є створення міждержавних союзів, як наприклад, англо-іспанський, англо-французький. Бо саме з 1508 р. починається

якісно новий етап історії Італійських війн, який характеризується створенням політичних коаліцій і ліг, найбільші з них - Камбрейська (1508 р.) і Священна (1511 р.). Але ці союзи були нестійкі і розпадалися так само швидко, як і виникали.

Третій етап - 1511-1515 рр. - після створення Священої Ліги (4.10.1511 р.) з антифранцузькою направленістю, Франція знову опинилась перед фактом зовнішньої небезпеки, а франко-іспанські відносини набули зворотнього руху до попереднього суперництва, хоча і не в такій виразній формі з поперемінною комбінацією станів миру і військових дій.

Однією з особливостей цього періоду було таке явище, як трансформаційність виникаючих союзів. Так, в 1514 р. відбувається різка зміна англо-іспанського союзу на англо-французький з витікаючими звідси усіма наслідками в подальшому розвитку міжнародних відносин.

У вирішальному військовому і дипломатичному єдиноборстві Людовіка XII і Фердинанда Арагонського останнє слово залишилося за іспанським королем. Але тим паче, неможливо говорити і про поразку французького государя. Скоріше франко-іспанські відносини набули характеру паритетності. Перша половина Італійських війн була в цілому доброзичлива для Франції. У всякому разі, потерпаючи інколи військові невдачі, ця держава не відчувала вирішальних поразок, в першу чергу, дякуючи дипломатії. Франція і в подальшому була готова до проведення активної зовнішньої політики, до боротьби за превалювання в Західній Європі.

У висновках містяться основні підсумки дисертації.

Франко-іспанські протиріччя наприкінці XV - початку XVI століть зайняли провідне, центральне місце у міжнародних відносинах західноєвропейського регіону, стали предтечею форму-

вання європейської системи держав і своєрідною головною віссю, навколо якої будували свою зовнішню політику всі держави і, в першу чергу, Англія і Імперія, в сукупності складаючи і реально відображаючи процес становлення європейської системи держав.

В цілому, франко-іспанське суперництво за гегемонію в Італії, зокрема експедиції Карла VIII, Людовіка XII, внесли суттєві і яскраво виражені зміни в розвиток Західної Європи в галузі військової техніки і військового мистецтва, в методи проведення війн і організацію дипломатичних служб на постійних засадах, в розвиток договірних основ співіснування держав, що складають європейську систему держав.

2. СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Основні положення дисертації знайшли своє відображення в таких публікаціях автора:

1. Дипломатическая подготовка первого итальянского похода Карла VIII (1494-1498 гг.) // Вопросы французской истории.- Запорожье, 1994.- Вып. I.- 0,9 д.а.

2. Итальянская политика Людовика XII в 1498-1505 гг. // Вопросы французской истории.- Запорожье, 1995.- Вып. 2.- 0,8 д.а.

3. Франко-испанское соперничество за гегемонию в Италии и дипломатия Максимилиана I в 1496-1497 гг. // Международные отношения и государственные структуры в Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европе в IV-XVIII вв. Материалы научной конференции.- Запорожье, 1993.- 0,4 д.а.

4. К вопросу о характере франко-испанских отношений при Людовике XII (1498-1515 гг.) // Тезисы докладов научной конференции преподавателей и студентов университета.- Запорожье, 1992.- 0,2 д.а.

SUMMARY

Tsyvaty V.G. The France and Spain relations at the end of XVth - beginning of XVIth centuries. (Typescript).
Dissertation for the Candidate of Historical Sciences.
Speciality 07.00.03. - History, Zaporozhye State University, Zaporozhye, 1995.

The thesis is dedicated to the first period of the formation of system of European states from the late Middle Ages up to the Early Modern History. The France and Spain rivalry for predominance over Italy is the subject of the research, because the links between France and Spain dominated the history of the international conflicts in Western Europe during that period. The social, economic and political interconnections appeared as a result of the foundation of absolute monarchy states and of the dawn of capitalism. The historical picture of the development of French-Spanish relationship in the military and diplomatic fields in the period 1492 - 1515 has been rebuilt.

АННОТАЦІЯ

Циватый В.Г. Франко-іспанські відносини кінця XV - початку XVI століть. (Рукопис).

Дисертація на соискание ученої ступені кандидата історических наук по спеціальності: 07.00.03 - загальна історія, Запорізький державний університет, Запоріжжя, 1995.

Дисертація присвячена початковому етапу становлення європейської системи держав на рубежі середньовіччя і раннього нового часу. За основу дослідження взято франко-іспанське суперництво за перевагу в Італії, оскільки відносини між Францією і Іспанією в цей період займають центральне місце в історії міжнародних конфліктів, що відбулися в Західній Європі. В основі цих взаємодій лежать соціально-економічні і політичні суперечності, що виникли в результаті формування абсолютних монархій і початку капіталістичської ери. Воскресана історическа подіяна картина франко-іспанських відносин в воєнній і дипломатическій сферах за період з 1492 по 1515 рр.

Ключові слова:

система європейських держав, дипломатія, Франція, Іспанія, Італійські війни.

Підписано до друку 06.04.95 р. Формат 60x84/16. Папір
друкарський. Друк плоский. Умовн. друк. арк. І. Замовлен-
ня № 296. Тираж 100. Безкоштовно, м. Запоріжжя, ВОПУС.

447840

AB 32.178

AB 32.178

[The following text is extremely faint and illegible due to low contrast and scan quality. It appears to be a multi-paragraph document.]